

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการวิจัย

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ASEAN community: AC) ในปี พ.ศ.2558 อาจส่งผลกระทบต่อด้านลบต่อประเทศไทยหลายด้าน รวมถึงด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะผลกระทบต่อด้านลบต่อสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับสุขภาพอนามัยหรืออนามัยสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการเป็นประชาคมอาเซียนจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในกลุ่มประเทศสมาชิก ผลการพัฒนาเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม และการเคลื่อนย้ายประชากรด้านแรงงานที่สะดวกยิ่งขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนไทยและสภาพแวดล้อม การเจ็บป่วยด้วยโรคที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เป็นต้น สมาคมสิ่งแวดล้อมไทย ร่วมกับคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สมาคมอนามัยสิ่งแวดล้อมไทย, 2556) การเตรียมความพร้อมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน เพื่อรายงานสถานการณ์สภาพปัญหาและผลกระทบทางด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ที่อาจเกิดขึ้นจากการเปิดประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 พร้อมทั้งร่วมกันจัดเตรียมยุทธศาสตร์รับมือ ทั้งด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมทั่วไป ด้านบุคลากรและด้านมลพิษข้ามแดน สรุปได้ว่า ผลกระทบจากการเปิดประชาคมอาเซียน ทำให้ประชาชนและแรงงานในกลุ่มสมาชิกทั้ง 10 ประเทศ สามารถเชื่อมต่อกันอย่างเสรี อาจส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม จากสภาพความเป็นอยู่ที่แออัดและสาธารณูปโภคพื้นฐานไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้ระบบสุขภาพไม่ถูกสุขลักษณะทำให้ประสบปัญหาการเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอย คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม มลพิษทางอากาศ การลักลอบทิ้งของเสียอันตราย การลักลอบขนส่งสารเคมีอันตราย รวมไปถึงการแพร่ของโรคระบาด การเกิดโรคอุบัติใหม่หรือโรคอุบัติซ้ำจากการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรีอพยพย้ายถิ่นฐาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนไทย ดังนั้นหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดการน้ำสะอาด การบำบัดน้ำเสีย การกำจัดของเสียและสิ่งปฏิกูล การสุขาภิบาลอาหาร และการจัดการมลพิษทางอากาศ โดยเฉพาะหน่วยงานท้องถิ่นที่มีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน

ปัจจุบันประเทศไทยอยู่ระหว่างการนำเอาแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ. 2559 ไปสู่การปฏิบัติ โดยกรอบแนวคิดของแผนยุทธศาสตร์ จะเน้นให้ความสำคัญในการคุ้มครองสุขภาพของประชาชน จากปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานการดำเนินงานของหน่วยงานด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในเชิงพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการคุณภาพอากาศ น้ำ การสุขาภิบาลและสุขอนามัย การจัดการขยะ (Asian knowledge institute, 2556) ขณะที่ทุกคนต่างมองแต่ด้านดีของการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ทว่าในมุมด้านลบก็ยังมีข้อกังวลกับปัญหาที่กำลังจะตามมาอีกมาก โดยเฉพาะปัญหาด้าน “สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม” จากการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรี ที่จะส่งผลให้ความเป็นอยู่แออัด เกิดการแออัด ระบบสาธารณสุขโลก ทั้งปริมาณขยะและน้ำเสียเพิ่มขึ้นเท่าตัวจากปริมาณสินค้าที่ไร้คุณภาพ ทั้งนี้ การเปิดประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการ แข่งขันของกลุ่มประเทศสมาชิกกว่า 10 ประเทศ โดยจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ และสังคม เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมและการเคลื่อนย้ายประชากรด้านแรงงาน ซึ่งอาจส่งผลกระทบโดยตรงต่อประเทศไทย โดยเฉพาะผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับ สุขภาพอนามัย จากการเจ็บป่วยด้วยโรคที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยสมาคมสิ่งแวดล้อมไทย ร่วมกับคณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขและกรม ควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รายงานสถานการณ์สภาพปัญหา และผลกระทบทางด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม ที่อาจเกิดขึ้นจากการเปิดประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 พร้อมทั้งร่วมกันจัดเตรียมยุทธศาสตร์รับมือ ทั้งด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมทั่วไป ด้านบุคลากร และด้านมลพิษข้ามแดน (Asian knowledge institute, 2556) ดังนี้

(1) ผลกระทบจากการเปิดประชาคมอาเซียน ทำให้ประชาชนและแรงงานในกลุ่ม สมาชิกทั้ง 10 ประเทศ สามารถเชื่อมต่อกันอย่างเสรี อาจส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสภาพ สิ่งแวดล้อม จากสภาพความเป็นอยู่ที่แออัด และสาธารณสุขโลกพื้นฐานไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทำให้ระบบสุขาภิบาลไม่ถูกสุขลักษณะ เช่น การเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอย คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนคนไทยตามมา ขณะเดียวกันกรมอนามัยจะต้องเฝ้าระวัง ประเด็นการเคลื่อนย้ายแรงงานเสรี ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนไทย จากการเกิดโรค อุบัติใหม่หรือโรคอุบัติซ้ำ ที่สาเหตุสำคัญเกิดจากการเคลื่อนย้าย อพยพย้ายถิ่นฐาน รวมไปถึงการ แพร่ของโรคระบาด เข้าสู่ประเทศในกลุ่มสมาชิกได้ง่ายมากขึ้น ดังนั้นหน่วยงานทั้งภาครัฐและ เอกชนที่เกี่ยวข้อง จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดหา น้ำ สะอาด การบำบัดน้ำเสีย การกำจัดอุจจาระและสิ่งปฏิกูล การสุขาภิบาลอาหาร และการจัดการ มลพิษทางอากาศ โดยเฉพาะหน่วยงานท้องถิ่นที่มีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ดอนนี้ประเทศ

ไทยกำลังอยู่ในขั้นตอนการนำเอาแผนยุทธศาสตร์อนามัยสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2555 ถึง พ.ศ. 2559 ไปสู่การปฏิบัติ โดยกรอบแนวคิดของแผนยุทธศาสตร์ จะเน้นให้ความสำคัญในการคุ้มครองสุขภาพของประชาชน จากปัจจัยเสี่ยงด้านสิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานการดำเนินงานของหน่วยงานด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในเชิงพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการจัดการคุณภาพอากาศ น้ำ การสุขาภิบาลและสุขอนามัย การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย รวมถึงสารเคมีที่เป็นพิษ

(2) แนวโน้มด้านมลพิษสิ่งแวดล้อม และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นหลังจากการเปิดประชาคมอาเซียนว่า กรมควบคุมมลพิษได้วิเคราะห์และคาดการณ์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย พบว่าประเด็นปัญหาสำคัญของการเปิดประชาคมอาเซียน จะทำให้ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาขยะ น้ำเสียและคุณภาพอากาศเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นผลจากปัจจัยการผลิตที่มากขึ้นตามความต้องการของตลาดที่กว้างขึ้น ทำให้ประเทศไทยต้องเพิ่มกำลังการผลิตสินค้าเพื่อป้อนสู่ตลาด ซึ่งจะทำให้เกิดขยะจากการผลิตจำนวนมากตามมา ประกอบกับขยะอันตรายจากสินค้าราคาถูกที่ไม่ได้มาตรฐาน จะถูกส่งผ่านและนำมาขายในประเทศเพิ่มมากขึ้น เพราะภาครัฐจะมีการคุ้มครองสินค้าน้อยลง เพื่ออำนวยความสะดวกด้านการค้า โดยปัจจุบันแม้ยังไม่มีการเปิดเสรีอาเซียน แต่ประเทศไทยก็มีขยะอันตรายกว่า 7 แสนตันต่อปี ดังนั้นภายหลังจากเปิดประชาคมอาเซียนจำนวนขยะจะต้องเพิ่มมากขึ้นอย่างแน่นอน

(3) ผลกระทบจากการลักลอบทิ้งของเสียอันตราย จากประเทศที่มีความเข้มงวดด้านกฎระเบียบ ควบคุมการนำเข้าและการลักลอบทิ้งของเสีย จึงอาจทำให้ประเทศเหล่านี้ลักลอบขนส่ง เข้ามาทิ้งในประเทศที่ไม่มีความเข้มงวดมากขึ้น ซึ่งประเทศไทยก็อยู่ในข่ายประเทศ ที่กฎหมายยังไม่เข้มงวดมากนัก รวมไปถึง ผลกระทบจากการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวมีผลทำให้เกิดขยะและน้ำเสียเพิ่มมากขึ้น ซึ่งขณะนี้ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาด้านการจัดการขยะและบำบัดน้ำเสีย โดยในแต่ละปีประเทศไทยสามารถกำจัดขยะอย่างถูกต้องเพียงร้อยละ 36 ส่วนน้ำเสียร้อยละ 20 เท่านั้น

ประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับภาวะแวดล้อมที่สำคัญในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาวะอากาศก่อให้เกิดอุทกภัย ความแห้งแล้ง อุณหภูมิของอากาศที่สูงขึ้น การเกษตรที่ให้สารพิษ ได้แก่ ยาฆ่าแมลง การใส่ปุ๋ยเคมีที่มากเกินไปจนเป็นอันตรายต่อสัตว์คน และสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ปัญหาน้ำเสีย อากาศเป็นพิษ โดยเฉพาะในชุมชนชนบท เช่น ที่จังหวัดเชียงใหม่ ประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษที่สำคัญ 2 ประการ คือ การทำการเกษตรแบบเร่งรัด โดยใส่ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่มากเกินไปได้ก่อให้เกิดผลเสียต่อดินที่ทำการเพาะปลูก และการตัดไม้ทำลายป่าที่ผิดกฎหมาย (Xu Ping, 2010)

จากรายงานของ GreenPeace (2011) การทำเกษตรแบบเร่งรัดได้ทำให้น้ำบาดาลถูกปนเปื้อน ด้วยสารเคมีประเภทไนเตรท ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของคน โดยเฉพาะเด็ก การได้รับสารพิษจากยาฆ่าแมลงโดยตรงเป็นอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกร เช่น ในปี 2005 มีเกษตรกรที่ได้รับสารพิษจำนวน 2,406 รายในประเทศไทย โดยที่เกษตรกรดังกล่าวยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำการเกษตรที่ถูกต้องและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้นประเทศไทยจะเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยมีข้อตกลงอาเซียนเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การกำหนดกฎหมาย ระเบียบที่ประเทศสมาชิกของ ASEAN ต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ได้แก่ การกำจัดปัญหาหมอกควันไฟป่าที่เกิดจากการทำนาทำไร่ของชาวนาชนบท การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แม่น้ำ การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การรักษาป่าไม้ และลำธารให้กับประชาชน ตลอดจนการใช้มาตรการควบคุมตรวจสอบการใช้ประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม การเพิ่มมาตรการการลงโทษขั้นรุนแรงแก่ชุมชนที่กระทำการใด ๆ ที่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและเร่งด่วนที่ประชาชนโดยเฉพาะคนในชนบทจะต้องรับรู้และศึกษาเพื่อจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

จากผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในด้านสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อม ของชุมชนท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ในฐานะหน่วยงานการศึกษาเพื่อท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพราะ เป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำ ที่มุ่งปฏิบัติการกิจเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืนอย่างแท้จริง ทั้งนี้มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่มีหน่วยงานระดับคณะที่มีความเชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ต่อการตอบโจทย์ปัญหาของชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ข้างต้น โดยคณะวิทยาการจัดการ ซึ่งมีนักวิชาการและนักวิจัย ภายใต้วิสัยทัศน์ของการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (แผนยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2556) ทั้งนี้คณะวิทยาการจัดการ มีวิสัยทัศน์ในการมุ่งพัฒนาระบบบริหารจัดการและสร้างสรรค์งานวิจัยและส่งเสริมการบริการวิชาการและการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้สู่สังคมสามารถปรับใช้กับการบริหารจัดการด้านสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม (แผนยุทธศาสตร์คณะวิทยาการจัดการ, 2556) โดยเน้นการบริการวิชาการที่ก่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุนี้ ในปี พ.ศ. 2558 นักวิจัยภายใต้พันธกิจของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงมีความมุ่งมั่นและความพร้อมที่จะจัดทำชุดโครงการวิจัยเรื่อง “แผนกลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ในกรอบประชาคมอาเซียน ภายใต้ความร่วมมือทางวิชาการกับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ (strategic plan to enhance the ability of Chiang Mai communities in ASEAN community under the academic collaboration with Chiang Mai Rajabhat University: SCAC-CMRU)” ในโครงการที่มีชื่อว่า “แผน

กลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถด้านสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน (strategic plan to enhance the ability of health, hygiene and environment of Chiang Mai communities in ASEAN community” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับชุมชนด้านสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมของจังหวัด เชียงใหม่ รวมถึงการศึกษาศักยภาพของชุมชนด้านสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมของจังหวัด เชียงใหม่ ต่อการแบ่งปันและการปรับตัว ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ซึ่งการวิจัยพบว่า ปัญหา และผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ด้านสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมคือการ หลั่งไหลของประชากรในประเทศอาเซียนที่เข้ามาสู่จังหวัดเชียงใหม่ที่เพิ่มขึ้น การเข้ามาทำงาน และอาศัยของผู้คนจากอาเซียนจะทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมตามมา หากขาดระบบการบริหาร จัดการที่ดีขององค์กรภาครัฐและองค์กรชุมชน อาจนำพาโรคติดต่อที่ไม่สามารถควบคุมหรือตรวจ พบได้เข้าประเทศ เนื่องจากระบบการป้องกันและคุ้มครองด้านสุขภาพยังไม่มีประสิทธิภาพมาก นัก ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายในหน่วยงาน พบว่า มีจุดแข็งคือ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นมีโครงสร้างการแบ่งหน้าที่ชัดเจนและมีแผนยุทธศาสตร์ด้านสุขภาพ อนามัยและ สิ่งแวดล้อมต่อการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน แต่ยังคงมีจุดอ่อนคือ จำนวนบุคลากรและ งบประมาณที่รับผิดชอบมีไม่เพียงพอ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงาน พบว่า มีโอกาสที่สำคัญคือ ชุมชนได้รับงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก ทั้ง สำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) และมีเครือข่ายชุมชน ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครดูแล ผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และโรงพยาบาลส่งเสริม สุขภาพตำบล (รพสช.) ในการบูรณาการร่วมกันทำงาน แต่ยังคงพบอุปสรรคตรงที่การเมืองไม่มี เสถียรภาพในทุกระดับจากศักยภาพของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ดังกล่าวสามารถนำมาสร้างเป็น กลยุทธ์ในการเพิ่มขีดความสามารถในกรอบประชาคมอาเซียนได้ จำนวน 4 กลยุทธ์ ได้แก่

- 1) กลยุทธ์พลิกฟื้นคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเตรียมความพร้อมในการวางแผนการใช้ และเบิกจ่ายงบประมาณก่อนปีงบประมาณล่วงหน้า
- 2) กลยุทธ์ตัดทอนคือ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นควรบูรณาการทำงานกับหน่วยงานผู้รับผิดชอบด้านสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมเป็น หลัก
- 3) กลยุทธ์เชิงรุกคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสร้างกลยุทธ์ในการเชื่อมต่อกับภายใน สู่ภายนอกองค์กร และ
- 4) กลยุทธ์การรักษาเสถียรภาพคือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเตรียม ความพร้อมในการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่อการปรับตัวเข้าสู่ ประชาคมอาเซียน ซึ่งการวิจัยในระยะต่อไปควรที่จะศึกษาผลกระทบของอาเซียนที่มีต่อชุมชน ท้องถิ่น จังหวัดเชียงใหม่ ด้านสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมของทุกชุมชนทั้ง 210 ชุมชน ใน

จังหวัดเชียงใหม่ หลังจากนั้นทำการคัดเลือกชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนด้านสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อนำมาเป็นตัวแทนของชุมชนในการวางแผนการกำหนดแผนกลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถด้านสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ และควรบูรณาการทำงานกับชุมชนนอกจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของการขยายผลการวิจัยให้เกิดประโยชน์ของการนำไปใช้ให้มากขึ้น รวมถึงการวางแผนกลยุทธ์ร่วมกับชุมชนในประเทศอาเซียนทั้ง 9 ประเทศ เพื่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันมากที่สุด ทั้งนี้การวิจัยได้ต่อยอดไปสู่ปี พ.ศ. 2559 ในโครงการ “แผนกลยุทธ์การเพิ่มขีดความสามารถด้านสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน (strategic plan to enhance the ability of health, hygiene and environment of Chiang Mai communities in ASEAN community)” โดยมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบด้านสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ต่อการเพิ่มศักยภาพความเข้มแข็งของสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน พร้อมกับเสนอแนะแนวทางในการสร้างแผนเพิ่มขีดความสามารถของสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบด้านสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ต่อการเพิ่มศักยภาพความเข้มแข็งของสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.2.2 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการสร้างแผนเพิ่มขีดความสามารถด้านสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือนมกราคม พ.ศ. 2559 จนถึงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2559 รวมระยะเวลาการวิจัย 12 เดือน (1 ปี)

1.3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1) ผลการวิเคราะห์ความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพอนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

2) ผลการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสุขภาพ ออนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งด้านสุขภาพ ออนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ชุมชนท้องถิ่นทั้งหมด จำนวน 25 อำเภอ (2,064 หมู่บ้าน) ของจังหวัดเชียงใหม่

1.3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

เขตพื้นที่ 25 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1.4.1 ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง/ผู้เข้าร่วมการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดประชากรของการศึกษาโดยกำหนดชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งสิ้น 25 อำเภอ รวม 2,064 ชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดตัวอย่าง โดยคัดเลือกจากชุมชนที่มีความต้องการเข้าร่วมโครงการ ใช้วิธีสุ่มแบบแบ่งชั้น (stratified sampling) จากอำเภอต่าง ๆ ที่สนใจจะเข้าร่วมโครงการ และสุ่มแบบเจาะจงตามวัตถุประสงค์ (purposive sampling) มีผู้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น 26 ชุมชน คือ อำเภอสันกำแพง ได้แก่ เทศบาลตำบลแม่ปูคา จำนวน 9 ชุมชน เทศบาลตำบลออนใต้ จำนวน 11 ชุมชน และอำเภอดอยสะเก็ด ได้แก่ เทศบาลตำบลแม่ฮ้อยเงิน จำนวน 6 ชุมชน

1.4.2 ข้อมูลและเครื่องมือในการวิจัย

1) ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสำรวจ สอบถามและสัมภาษณ์ในพื้นที่ 2 อำเภอ 26 ชุมชน ทั้งจังหวัดเชียงใหม่

2) ข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย ผลการดำเนินงานเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ ออนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

3) ชนิดเครื่องมือการประเมิน แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบประเมิน ดังนี้

3.1) แบบฟอร์มแสดงความประสงค์เข้าร่วมโครงการ

3.2) แบบฟอร์มเพื่อประเมินคัดกรองผู้เข้าร่วมโครงการ

3.3) แบบสอบถามงานวิจัย (แต่ละชุมชน) “ความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพ ออนามัย และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในอาเซียน”

3.4) แบบสอบถามงานวิจัย (แต่ละชุมชน) “ปัญหาและผลกระทบด้านสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน”

3.5) แบบสอบถามงานวิจัย (แต่ละชุมชน) “การเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อมของชุมชนเมื่อเปิดประชาคมอาเซียน”

3.6) แบบสอบถามงานวิจัย (แต่ละชุมชน) “ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมต่อการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อมของชุมชน”

3.7) แบบฟอร์มการจัดทำโครงการเพิ่มขีดความสามารถด้านสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.5 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ระดับความรู้ความเข้าใจด้านสุขภาพ อนามัย และสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.5.2 ผลการวิเคราะห์ผลกระทบด้านสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ จนสามารถนำไปเพิ่มศักยภาพความเข้มแข็งของสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชน จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.5.3 สามารถเสนอแนะแนวทางในการสร้างแผนเพิ่มขีดความสามารถด้านสุขภาพ อนามัยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้กรอบประชาคมอาเซียน

1.6 นิยามศัพท์

ประชาคมอาเซียน (ASEAN community) หมายถึง การร่วมกันทางเศรษฐกิจของประเทศในเขตอาเซียน เพื่อผลประโยชน์ในอำนาจการต่อรองทางเศรษฐกิจ การส่งออก และการนำเข้าของสินค้า ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ดำเนินการควบคู่ไปกับ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN political-security community: APSC) และประชาคมสังคม-วัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN socio-cultural community: ASCC) ซึ่งเป็นสามส่วนหลักของประชาคมอาเซียน

การพัฒนา (development) หมายถึง ความเจริญก้าวหน้าโดยทั่ว ๆ ไป เช่น การพัฒนาชุมชน พัฒนาประเทศ คือการทำสิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้นสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ได้ดียิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” เป็นกระบวนการของการเคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่งการพัฒนามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือการทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไป โดย

มุ่งหมายว่าลักษณะใหม่ที่จะเข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า แต่โดยธรรมชาติแล้วการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวมันเอง เพียงแต่ว่าจะมีปัญหามากหรือปัญหาน้อย

การบริหารจัดการ (administrative management) หมายถึง การกำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายขององค์กร

ชุมชน (community) หมายถึง บุคคลที่อาศัยอยู่ในบริเวณที่ใดที่หนึ่งที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน โดยมีการใช้ชีวิตร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

สุขภาพ อนามัย (health) หมายถึง การมีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บในทุส่วนของร่างกาย มีสุขภาพจิตดี และสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข ผู้มีสุขภาพดีถือว่าเป็นกำไรของชีวิต เพราะทำให้ผู้เป็นเจ้าของชีวิตดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้

สิ่งแวดล้อม (environment) หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้นที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมสิ่งที่เห็นได้ด้วยตาและไม่สามารถเห็นได้ด้วยตาสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตตลอดจนสิ่งที่เป็ทั้งที่ให้คุณและให้โทษ กลุ่มนักสิ่งแวดล้อมให้นิยามว่า “สิ่งแวดล้อม” หมายถึงสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเราประเภทของสิ่งแวดล้อม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

(1) สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (natural environment) สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า อากาศ ดิน น้ำ มนุษย์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมอื่นประกอบ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทย่อย ดังนี้

(1.1) สิ่งที่มีชีวิต (biotic environment) หรือเรียกว่าสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ (Biological Environment) เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีคุณสมบัติเฉพาะตัวของสิ่งที่มีชีวิต เช่น พืช สัตว์ มนุษย์ เป็นต้น

(1.2) สิ่งที่ไม่มีชีวิต (abiotic environment) หรือ สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ อาจจะมองเห็นหรือมองไม่เห็น เช่น แร่ธาตุ อากาศ เสียง เป็นต้น

(2) สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (man-made environment) ได้จากทรัพยากรดั้งเดิมแล้วมนุษย์เป็นผู้ดัดแปลงเช่น ถนน บ้านเมือง ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมเป็นนามธรรม (abstract หรือ social environment) เช่น วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง ศาสนา กฎหมาย เป็นต้น

แผนชุมชน คือ การวางแผนและกำหนดอนาคตของกิจกรรมการพัฒนาของชุมชนโดยเกิดขึ้นจากคนในชุมชน ที่มีการรวมตัวกันจัดทำแผนขึ้นมาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตน ให้เป็นไปตามที่ต้องการและสามารถแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกัน โดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมกำหนดแนวทางและทำกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน โดยยึดหลักการพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพิงภายนอก ด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต

วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นหลัก จึงกล่าวได้ว่า แผนชุมชน เป็นของชุมชน ดำเนินการโดยชุมชนและเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง ซึ่งแตกต่างจากแผนที่ภาครัฐจัดทำขึ้นเพื่อจัดสรรงบประมาณเป็นหลัก

แผนกลยุทธ์ หมายถึง แผนการดำเนินงานที่ได้จากการตัดสินใจวางแผนอย่างมีระบบ มีทิศทางมีกระบวนการทำงานที่ชัดเจน มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นและองค์กรสามารถดำรงอยู่ได้ในอนาคต โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของทุกฝ่าย

